

ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені ПЕТРА
МОГИЛИ

КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ПЕРЕКЛАДУ З НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

КОКА ЮЛІЯ ЄВГЕНІВНА

**СТИЛІСТИЧНО МАРКОВАНА ЛЕКСИКА В РОМАНІ Г. КЕЛЛЕРА
«ЗЕЛЕНИЙ ГЕНРІХ» ТА ЇЇ ПЕРЕКЛАД**

напрямок підготовки 035.04

спеціальність «Переклад»

Автореферат

на здобуття наукового ступеня магістра

Миколаїв – 2019

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

У дипломній роботі досліджується феномен стилістично маркованої лексики в контексті теоретичного знання, а також аналізуються особливості передачі цих специфічних одиниць українською та російською мовами (на матеріалі роману Готфріда Келлера «Зелений Генріх»).

Актуальність дипломної роботи полягає, передусім, в необхідності подальшого дослідження явища стилістичної маркованості мовного складу з огляду на високу частоту застосування та надзвичайно широке поле вжитку такої лексики: від повсякденного спілкування до художньої літератури. Зокрема, роман виховання «Зелений Генріх» є багатим на стилістично марковані елементи різних видів, специфіка яких, однак, донині не розглядалася в вітчизняному науковому контексті.

Об'єктом дослідження є стилістично маркована лексика, виявлена в оригіналі роману Готфріда Келлера «Зелений Генріх» та її переклади. **Предметом** дослідження є специфічні особливості таких лексем і способи їх перекладу.

Мета дослідження полягає в систематизації способів передачі стилістично маркованих одиниць іншою мовою, встановленні та виявленні прагматичних факторів вжитку таких лексем у художньому творі («Зелений Генріх») та аналізі рівня відповідності передачі конотативної стилістично маркованої інформації у перекладах. Мета передбачає вирішення наступних **завдань**:

- визначити місце стилістично маркованої лексики в ієрархії стилістичного розшарування мови;
- ознайомитись з науковими підходами до такої лексики;
- проаналізувати типологію стилістичної маркованості мовного складу;
- надати класифікації стилістично маркованих одиниць;

- розглянути методи перекладу стилістично маркованої лексики теоретично та безпосередньо у текстах перекладів роману «Зелений Генріх»;
- дослідити специфіку стилістично маркованих одиниць в оригіналі роману «Зелений Генріх».

Матеріалом наукового аналізу слугує роман швейцарського письменника Готфріда Келлера «Зелений Генріх» (1885) та його переклади російською (Ю. Афонькіна, Г. Снімщикова, Е. Еткінд, Д. Горфінкель, Н. Бутова, 1972) та українською (В.С. Бойко, 2014) мовами.

Загальна кількість проаналізованих стилістично маркованих одиниць склала 143 приклади.

Методологічним підґрунтям даного дослідження слугують такі види аналізу: описовий метод, який полягає у роз'ясненні теоретичного аспекту роботи та описанні основних шляхів передачі стилістичної маркованості при перекладі; метод зіставлення з метою порівняння відповідності стилістично маркованих одиниць мови-джерела з мовою перекладу; метод етимологічного аналізу для дослідження походження таких слів та їх компонентів, а також метод комплексного аналізу. Крім того, у ході роботи було застосовано кількісний метод, що уможливив кількісні підрахунки досліджуваних лексичних одиниць оригінального твору та його перекладів.

Основою проведеної дослідницької роботи став доробок праць зі стилістики та перекладу вітчизняних (П.Й. Горецького, А.П. Грищенко, Л.П. Жаркової, М.А. Жовтобрюх та ін.) та іноземних лінгвістів (Fleischer W., Michel G., Scharnhorst J., Sowinski B., Кожині М.Н, Виноградова В.В., Арнольд І.В., Брандес М.П., Гатаулліна Р.Г., Бархударова Л.С., Голуб І. А., Девкіна В.Д, Е. Ризель та ін.)

Практична значущість дипломного дослідження оцінюється можливістю використання отриманих результатів студентами під час підготовки до практичних та семінарських занять з теорії та практики перекладу, написанні курсових робіт, дипломних робіт, рефератів,

проведенні студентських наукових досліджень на зазначену тематику. Виявлення та аналіз прийомів, використаних перекладачем в процесі перекладу стилістично маркованих одиниць, сприяє моделюванню і встановленню принципів перекладу в цілому і є внеском у розвиток наукової дисципліни під назвою «Теорія перекладу».

Наукова новизна полягає у тому, що німецькомовний роман Готфріда Келлера «Зелений Генріх» до сьогодні в україномовному просторі розглядався лише з літературної точки зору. У даній роботі аналізу, навпроти, піддається текст з огляду на специфічний лінгвістичний аспект. Крім того, окреслюються подальші перспективи дослідження даного питання в контексті порівняльного перекладацького аналізу.

Структура дипломної роботи: складається з 3-х розділів загальною кількістю 60 сторінок та бібліографічних джерел, які налічують 70 найменувань основного списку, 27 з яких - іноземні.

Основний зміст дипломної роботи

У **вступі** розкриті актуальність, новизна теми дослідження, сформовані мета та завдання, визначені теоретичні й методологічні основи, охарактеризований ступінь вивченості проблеми, розкрита наукова й практична значущість роботи, наданий огляд літератури з теми.

Перший розділ – «Сутність лексичної маркованості» - складається з трьох параграфів.

У **першому параграфі («Стилістичне розшарування лексики»)** розглядається місце експресивної лексики в ієрархії стилістичного розшарування мови. За М. П. Брандес та J. Scharnhorst, від приналежності слова до конкретного стилістичного шару мови залежить його «соціальна атмосфера». На базі аналізу стилістики німецької мови вчені виокремлюють нормативно-літературний, книжний, поетичний, розмовний та просторічний шари лексики, виявивши можливість вживання експресивної лексики майже

на кожному з перерахованих рівнів (окрім нормативно-літературного, загальнонавчального).

У другому параграфі («Різноманіття підходів до стилістично маркованої лексики») висвітлюються погляди мовознавців на стилістично марковану лексику як лінгвістичне явище. Досліджуючи таку лексику, мовознавці спираються на категорії денотативності та конотативності значень слова, де конотативність виступає безпосереднім «джерелом» стилістичної маркованості.

У третьому параграфі («Типи стилістичної маркованості») звертається увага на те, як диференціація лексичного складу мови за стилістичними ознаками відбивається в словниках (питання маркування слів спеціальними умовними скороченнями).

Другий розділ – «Стилістично маркована лексика як проблема перекладу» - складається з трьох параграфів.

У першому параграфі («Класифікації стилістично маркованих одиниць») розглядаються принципи розмежування стилістично забарвленої лексики, запропоновані М. П. Брандес, І.Б. Голуб, Е. Riesel, М. Н. Кожиною, Т. Г. Винокур та Eroms H. W (підподіл лексики за ознаками емоційності, експресивності, приналежності до функціонального стилю). Класифікації проілюстровані прикладами з роману «Зелений Генріх».

У другому параграфі («Типи перекладу стилістично маркованої лексики») перераховуються способи перекладу специфічної лексики, які дозволяють відтворити стилістичний ефект оригіналу. Л. К. Латишев, В. Н. Комісаров виокремлюють такі прийоми, як транслітерація, калькування, описовий та уподібнюючий переклад; Л. С. Бархударов – трансформаційний переклад (лексичні заміни, перекладацька компенсація, опущення та додавання). Способи перекладу стилістично маркованих одиниць проілюстровані прикладами з оригіналу роману «Зелений Генріх» та його перекладів українською та російською мовами.

У третьому параграфі («Панорама критики з досліджуваного питання») зображені етапи лінгвістичного дослідження стилістично маркованої лексики з 50-60-х років ХХ століття до наших днів.

Третій розділ – «Стилістично маркована лексика в романі Готфріда Келлера «Зелений Генріх» - складається з двох параграфів.

У першому параграфі («Семантичні особливості стилістично маркованих лексичних одиниць роману») проводиться аналіз стилістично маркованих елементів, виявлених в оригіналі роману: розглядається специфіка названих одиниць та їх функціональна роль у художньому тексті. На базі класифікації стилістично маркованої лексики, запропонованої М.Н. Кожиною, формуються статистичні дані, які пояснюють, як часто той чи інший тип стилістичної маркованості фігурує в тексті роману і з яких причин.

У другому параграфі («Збереження особливостей стилістично маркованих одиниць у перекладах роману») досліджується рівень передачі стилістичного навантаження маркованих елементів оригіналу у перекладах українською та російською мовами.

У романі Готфріда Келлера «Зелений Генріх» стилістично марковані елементи використані в найширшому діапазоні. Загалом в дипломній роботі було проаналізовано 143 стилістично марковані мовні одиниці. Результати дослідження дають підставу стверджувати, що в романі переважають лексичні одиниці пейоративного характеру. Також текст є багатим на ситуативно-стилістично забарвлені лексеми, одиниці, стилістична маркованість яких досягається шляхом афіксації та елементи, стилістична маркованість яких пов'язана з традицією вживання. Стилістично маркована лексика меліоративного характеру є найменш вживаною в романі «Зелений Генріх»

Стилістично забарвлена лексика оригіналу роману грає неабияку роль у сприйнятті читачами художнього задуму Готфріда Келлера. Переважання одиниць пейоративного характеру у творі можна пояснити необхідністю

якомога яскравіше зобразити неоднозначні явища та неоднозначних персонажів роману. Крім того, стилістично маркована лексика була вміло й доцільно використана автором з метою передачі соціально-історичних контекстуальних відомостей. Таку лексику справедливо можна вважати невід'ємною частиною авторського ідіолекту, саме тому перед перекладачами постало нелегке завдання: передати задум письменника у найбільш повному обсязі, не втрачаючи при цьому оригінального колориту та первозданного змісту.

Слід відзначити, що у більшій частині випадків у перекладах вихідний колорит і стилістичне забарвлення були передані у повній мірі. Однак іноді перекладачі вдавалися до нейтралізації оригінального стилістичного навантаження слів, а іноді стилістично нейтральні одиниці оригіналу, навпаки, набували експресивних відтінків при перекладі. Таке явище пояснюється лексичними, морфологічними, синтаксичними та фонетичними особливостями кожної окремої мови, які не завжди можливо перекласти еквівалентним шляхом.

У відсотковому співвідношенні частота вживання того чи іншого прийому для передачі лексичної маркованості у російськомовному та україномовному перекладах виглядає наступним чином:

- еквівалентний переклад – 40 %,
- наближений (уподібнюючий) переклад – 11 %,
- конкретизація – 26 %,
- додавання – 5 %,
- опущення – 4 %,
- трансформаційний - 14 %.

У **висновках** підбиваються підсумки проведеної роботи. Основними результатами дослідження є визначення загальних та специфічних характеристик стилістично маркованої лексики німецької, української та російської мов, осмислення функціональної ролі такої лексики в белетристичному тексті загалом та в романі швейцарського письменника

Готфріда Келлера «Зелений Генріх» зокрема, а також демонстрація способів передачі стилістичної маркованості німецької лексики українською та російською мовами.

Анотація

Магістерська робота присвячена дослідженню феномена стилістично маркованої лексики в контексті теоретичного знання, а також аналізу особливостей передачі цих специфічних одиниць українською та російською мовами (на матеріалі роману Готфріда Келлера «Зелений Генріх»). Мета дослідження - систематизація способів передачі стилістично маркованих одиниць іншою мовою, встановлення та виявлення прагматичних факторів вжитку таких лексем у художньому творі («Зелений Генріх») та аналіз рівня відповідності передачі конотативної стилістично маркованої інформації у перекладах.

Дипломна робота складається зі вступу, основної частини, яка включає три розділи, висновків, списку використаних джерел та додатків.

У першому розділі йдеться про місце стилістично маркованої лексики в ієрархії стилістичного розширення мовного складу, підходи до поняття стилістичної маркованості та її типи.

У другому розділі представлені класифікації стилістично маркованих одиниць, типи їх перекладу (на матеріалі роману «Зелений Генріх» та надані критичні думки з досліджуваного питання.

Третій розділ присвячений аналізу стилістично маркованої лексики в романі «Зелений Генріх» та її перекладів українською та російською мовами.

У висновках узагальнено теоретичне та практичне значення магістерської роботи.

У додатках подано діаграму, яка відображає прийоми перекладу стилістично маркованої лексики в романі.

Ключові слова: *стилістично маркована лексика, емоційність, оцінність, переклад, стиль автора, стиль перекладача, художній стиль мовлення.*

Аннотация

Магистерская работа посвящена исследованию феномена стилистически маркированной лексики в контексте теоретического знания, а также анализу особенностей перевода этих специфических единиц на украинский и русский языки (на материале романа Готфрида Келлера «Зеленый Генрих»). Цель исследования - систематизация способов перевода стилистически маркированных единиц, установление и выявление прагматических факторов использования такой лексики в художественном произведении («Зеленый Генрих») и анализ уровня соответствия коннотативной стилистически маркированной информации в переводах.

Дипломная работа состоит из вступления, основной части, которая включает три раздела, выводов, списка использованных источников и приложений.

В первом разделе речь идет о месте стилистически маркированной лексики в иерархии стилистического расслоения языкового состава, о подходах к понятию стилистической маркированности и её типах.

Во втором разделе представлены классификации стилистически маркированных единиц, типы их перевода (на материале романа «Зеленый Генрих») и предоставлены критические мнения по исследуемому вопросу.

Третий раздел посвящен анализу стилистически маркированной лексики в романе «Зеленый Генрих» и ее переводов на украинский и русский языки.

В выводах обобщено теоретическое и практическое значение магистерской работы.

В приложениях представлена диаграмма, отображающая приемы перевода стилистически маркированной лексики в романе.

Ключевые слова: *стилистически маркированная лексика, эмоциональность, оценочность, перевод, стиль автора, стиль переводчика, художественный стиль речи.*

Summary

The topic of the master paper is stylistically marked language units in G. Keller's novel "Green Henry" and their translation.

The paper consists of 69 pages including an introduction, three parts, summaries, references and appendices. The first part considers the approaches to stylistically marked language units and their types. The second part is devoted to the classifications of stylistically marked lexicon and the ways of its translation on the basis of the novel "Green Henry". The third part is devoted to the analysis of the stylistically marked language units in the novel "Green Henry" and their translations into Ukrainian and Russian. The results of the research are given in the summaries. The chart, which displays methods of translation of the stylistically marked lexicon from the novel, is presented in appendices.

Research materials include the novel "Green Henry" by G. Keller itself, the translation of this novel into Ukrainian (V.S. Boiko, 2014) and the translation of this novel into Russian (Y. Afonkina, G. Snimshchikova, E. Etkind, D. Gorfinkel, N. Butova, 1972). The total number of the analyzed stylistically marked units is 143 examples.

Stylistically marked vocabulary in Gottfried Keller's novel "Green Henry" is used in the widest range and plays a considerable role for readers' perception of artistic conception of the author. The prevalence of pejorative language units in the novel can be explained with the need of representation of the ambiguous phenomena and ambiguous characters of the novel as precise as possible. Besides, the stylistically marked vocabulary was skillfully and appropriately used by the author for the purpose of transfer of sociohistorical contextual data. The paper contains the analysis of the level of transferring of these peculiarities in the texts of translation.

The theoretical value of the paper is determined by the possibility to use the obtained results for further research into stylistically marked lexicon. The paper has practical value as well. The findings of the research can be used for the development of special courses in translation.

Key words: *stylistically marked vocabulary, emotive words, evaluative words, translation, style of the author, style of the translator, belles-lettres style of the speech.*